

СПЕЦИФИЧНОСТИ ПОСТУПКА ДОКАЗИВАЊА КРИВИЧНОГ ДЈЕЛА НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ ИЛИ ПОРОДИЧНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

УДК: 343.85:343.62	DOI: 10.7251/BPGBL1215279Z	Стручни рад

Мирко Живковић, МА*

Апстракт: Кривично дјело насиље у породици или породичној заједници, како је позитивноправно одређено у Кривичном закону Републике Српске, специфично је по много чему. Посебност овог кривичног дјела огледа се како у друштвеној опасности коју носи са собом и његовом материјалном кривичном одређењу, тако и у процесним и криминалистичким радњама које се проводе на доказивању. Рад *Специфичности поступка доказивања кривичног дјела насиље у породици или породичној заједници* има за циљ да препозна специфичности доказног поступка код овог кривичног дјела, да дефинише, упореди и стави у контекст питања која се јављају у пракси, у односу на задати законски и теоријски оквир у коме поступају полицијски службеници.

Кључне ријечи: доказивање, породица, насиље, тјелесна повреда, тјелесни преглед, жртва, увиђај.

УВОД

Рад *Специфичности поступка доказивања кривичног дјела насиље у породици или породичној заједници* структурисан је у више сегмената. У првом дијелу рада дефинисаће се основни прописи, национални и међународни, који регулишу питање заштите од насиља у породици, дају неопходне дефиниције, алате за поступање органима гоњења и, на крају, што је и најбитније, одређују органе превентивне заштите и помоћи жртвама у постделиктним ситуацијама.

Иако је данас насиље у породици, а посебно његове етиолошке особености, једно од најчешћих предмета истраживања, осјећа се потреба за додатним теоријским и стручним расправама о криминалистичким методама усклађеним са позитивним кривичнопроцесним законодавством на расвјетљавању и доказивању овог кривичног дјела.

* Дипломирани правник – мастер, инспектор криминалистичке полиције, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, студент докторских студија на Правном факултету у Нишу; email: zivkovicmirko@gmail.com.

Посебна пажња у раду посветиће се препознавању тачака у легислативи и пракси које доводе до недоумица и немогућности фиксирања појединих трагова и чињеница како би имали доказни карактер. Рад нема за амбицију бављење форензичким питањима при обради лица мјеста. Иако су радње извршења овог кривичног дјела и раније представљале кривично дјело, данас су обухваћене новим дјелом, а тиме добиле и посебан квалитет, како у криминалополитичком, тако и у кривичном материјалном и процесном смислу. Посљедњи сегмент рада представљаће табеларни приказ статистичких података Центра јавне безбједности Бања Лука по кривичном дјелу насиље у породици или породичној заједници, гдје ће анализа наведеног имати за циљ утврђивање образаца по којима поступају полицијски службеници и евентуална одступања од одредаба предвиђених законима и криминалистичким теоријама.

ПОЗИТИВНОПРАВНИ ОКВИР И КРИМИНАЛИСТИЧКА ТЕОРИЈА

Правни систем, кроз позитивна законска и подзаконска рјешења из области кривичног и прекршајног права, породичног права и области здравствене и социјалне заштите, обезбјеђује заштиту породице као јединствене друштвене институције и право на заштиту појединца. Неки од најзначајнијих међународних докумената на које се позивају позитивни законски акти који регулишу ову област у Републици Српској јесу: Општа декларација о правима човјека, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, Конвенција о правима дјетета, као и други универзални и европски обавезујући и савјетодавни међународни документи. Како је кривично право *ultima ratio*, тако се и његове норме примјењују уколико други облици друштвене заштите нису омогућили безбједност и заштиту грађана. Односно, посматрано с криминалополитичког становишта, потребно је овај друштвени феномен и проблем превентивним мјерама предуприједити, како би се сачувала складна породица као неопходна друштвена честица.

Кривично дјело насиље у породици или породичној заједници, инкриминисано је први пут у Кривичном закону Републике Српске 2000. године; у идентичном облику је задржано и у новом Кривичном закону из 2003. године („Службени гласник Републике Српске“ бр. 102/2012) у члану 208, у глави „Кривична дјела против брака и породице“, као примјена насиља или безобзирног понашања којим се угрожава спокојство, тјелесни интегритет или душевно здравље члана своје породице или породичне заједнице. Предвиђена казна за ово дјело је новчана казна или казна затвора до двије године. Први квалификовани

облик дјела постоји ако је приликом извршења основног облика дјела учинилац користио оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да тијело тешко повриједи или здравље наруши, за шта је предвиђена казна затвора од три мјесеца до три године. Други квалификовани облик постоји ако је при извршењу дјела наступила тешка тјелесна повреда или тешко нарушавање здравља, или је дјело извршено над малољетним лицем, за шта је предвиђена казна затвора од једне до пет година. Трећи квалификовани облик дјела постоји ако је услјед вршења дјела наступила смрт пасивног субјекта, односно, члана породице или породичне заједнице, за шта је предвиђена казна затвора од двије до дванаест година. Најтежи облик дјела постоји ако учинилац лиши живота члана породице или породичне заједнице кога је претходно злостављао, за шта је предвиђена казна затвора од најмање десет година. У шестом ставу је одређено да се под породицом или породичном заједницом, у смислу предметног кривичног дјела, подразумевају и бивши супружници, њихова дјеца и родитељи бивших супружника. Република Српска је 2012. године донијела Закон о заштити од насиља у породици („Службени гласник Републике Српске“ бр. 102/2012) са циљем заштите жртава, спречавања и сузбијања насиља у породици којим се крше Уставом и законима загарантована основна људска права и слободе. Овим законом се детаљније уређује управни, прекршајни и кривични поступак, заштита дјеце и малољетника у кривичном поступку и поступак извршења кривичних санкција.

Посебан значај Закона о заштити од насиља у породици огледа се у датаљном дефинисању термина „члан породице“, „члан породичне заједнице“, „начин извршења дјела“, као и обавезног поступања појединих органа у поступку по сазнању за извршено дјело и у проактивном дјеловању. Тако је чланом шестим, став први, дефинисана радња извршења насиља у породици као свака радња насиља члана породице или породичне заједнице којом се угрожава спокојство, психички, тјелесни, сексуални или економски интегритет другог члана породице или породичне заједнице. Истим чланом у другом ставу одређена је радња извршења насиља у породици и одређено је да у околностима у којима та радња не представља кривично дјело она испуњава обиљежја прекршаја, и то: 1. пријетњом наносења тјелесне повреде члану породице или њему блиском лицу, 2. пријетњом одузимања дјеце или избацивањем из стана члана породице, 3. исцрпљивањем радом, изгладњивањем, ускраћивањем сна или неопходног одмора члану породице, 4. васпитањем дјеце на начин понижавајућег поступања, 5. ускраћивањем средстава за егзистенцију члану породице, 6. ускраћивањем права на економску независност забраном рада или држањем члана породице у односу зависности или подређености, пријетњом или недавањем средстава за живот или другим облицима економске доминације, 7. вербалним

нападом, псовањем, називањем погрдним именима или вријећањем члана породице на други начин, 8. ограничавањем слободе комуницирања члана породице са другим члановима породице или другим лицима, 9. оштећењем, уништењем или прометовањем заједничке имовине или имовине у посједу, као и оштећењем или уништавањем имовине у власништву или посједу другог члана породице, односно, покушајем да се то учини, 10. ухођењем члана породице и 11. проузроковањем страха, понижења, осјећаја мање вриједности, као и другим радњама које не садрже обиљежја кривичног дјела насиља у породици или породичној заједници. Породични закон („Службени гласник Републике Српске“ бр. 54/2002) такође дефинише појам породице, и то као животне заједнице родитеља, дјеце и других сродника, не бавећи се датаљним одређењем и утврђивањем статуса члана породице као Кривични закон и Закон о заштити од насиља у породици. Објекат заштите је тјелесни и душевни интегритет и достојанство личности члана породице. Ово је посебни, специјални облик кривичног дјела угрожавање сигурности (Ђурђић и Јовашевић, 2006: 101).

Насиље у породици или породичној заједници, као што је наведено у претходном излагању, представља сложено кривично дјело. Сложеност овог кривичног дјела, осим исказаности у комплексности елемената бића кривичног дјела, огледа се и у специфичној друштвеној опасности, потенцијално тешким посљедицама по чланове породице и друштвену средину, као и у специфичностима које карактерише поступак доказивања, односно, фиксирања чињеница у кривичном поступку. Радња извршења овог кривичног дјела одређена је алтернативно и може се остварити активностима као што су: начин васпитања дјеце, вулгарно опхођење, наношење тјелесних повреда, убиство и др. Оно што ту радњу чини забрањеном и даје јој квалитет кривичног дјела или прекршаја, јесте чињеница да је извршена над неким ко је члан породице или породичне заједнице, док, са друге стране, поједине прописане радње извршења остварују обиљежја неких других кривичних дјела, иако нису учињене унутар породице или породичне заједнице, као што је наношење тјелесних повреда и др. Насиље у породици је изузетно штетна друштвена појава. Ово кривично дјело у принципу непосредно погађа члана породице који је жртва другог члана породице, али угрожава и породицу као такву, руши одређене устаљене породичне вриједности које су од великог друштвеног значаја. Посебно су малигни облици насиља у породици који се испољавају према дјец и малољетним лицима уопште, и ту је неопходан посебно пажљив приступ у кривичном поступку. У тим случајевима, прије свега, треба водити рачуна о томе да таква жртва не претрпи и додатне штетне посљедице (Шкулић, 2014: 36).

У периоду прије прописивања инкриминације насиља у породици,

постојао је проблем пријављивања и процесуирања неких кривичних дјела која су произилазила из радњи које фактички представљају акте насиља у породици (нпр. лаке и тешке тјелесне повреде, угрожавање сигурности и сл.). Жртва (оштећени) је тада била суочена са ризиком поновљеног или већег злостављања након пријављивања кривичног дјела, односно подношења приватне тужбе, с обзиром на то да су жртва и насилник настављали и током самог поступка да живе заједно. Неријетко је жртва била изложена пријетњама од стране насилника, с циљем одустајања од кривичног гоњења. Прописивањем кривичног дјела насиље у породици и његовим процесуирањем по службеној дужности, овакве сметње су дјелимично отклоњене (Кесић, Жарковић и Аранђеловић, 2004: 5).

Док су доказна средства конкретно одређена у Закону о кривичном поступку, заједно са условима и начинима примјене, сам појам доказа није дефинисан нити једнозначно одређен. Професор Шкулић под доказима одређује податке чињеничне природе који произилазе из кривичнопроцесних радњи које су предузели субјекти кривичног поступка, а прије свега суд који једини изводи доказе у кривичном поступку, на основу којих се утврђује чињенично стање, а на основу којих се изводе кривичноправно релевантни закључци у погледу битних елемената кривичног дјела и кривичне одговорности, те избора, односно мјере конкретне кривичне санкције, када су за то испуњени потребни материјални и процесни услови, или се на темељу тих података извлаче одређени кривичнопроцесни закључци, при чему се такви закључци суда у процесном смислу уобличавају у оквиру одлуке којом се на законски регулисан начин рјешава предмет кривичног поступка (Шкулић: 2006: 192).

Да ли је поједини доказ, рецимо материјалне чињенице утврђене вршењем увиђаја или изјава свједока, значајнији, ријешено је теоријом о слободној оцјени доказа која је примијењена у нашем савременом законодавству. Тако суд, цијенећи све утврђене чињенице у поступку, водећи се логичним закључивањем и слободним судијским увјерењем доноси одлуку, односно, пресуђује у конкретној ствари. Посебан значај увиђаја као доказне радње код кривичних дјела која карактерише недостатак доказа у виду изјава свједока или пак одустанак свједочења лица која имају на то право, представља његова објективност и непромјењивост. Тако је подјела доказа по различитим мјерилима у савременом кривичном праву ирелевантна услијед принципа слободне оцјене доказа и слободног судијског увјерења.

Иако није у складу са начелом кривичнопроцесног права, слободног судијског увјерења у цијењењу доказне вриједности појединих доказа, криминалисти су сагласни да резултати прибављени увиђајем имају већу доказну вриједност од оних који су прибављени другим доказним

радњама, зато што се таквим чињеницама постиже објективна процјена ситуације на лицу мјеста, истражује и фиксира материјално чињенично стање и у знатној мјери умањује субјективност у процјенама која је карактеристична за персоналне изворе доказа (Симеуновић, 2004: 323).

МАТЕРИЈАЛНИ ИЗВОРИ

Закон о кривичном поступку на уопштен начин одређује сврху увиђаја и органе који га врше, без детаљног уређивања начина вршења. Криминалистичка теорија детаљно разматра и обрађује увиђај као истражну и криминалистичку радњу. Тако се у теорији увиђај дијели по фазама (статичка/динамичка), мјесту вршења, групи кривичних дјела по којима се врши и другим специфичностима. Увиђај се врши у затвореном или отвореном простору, односно, на мјесту гдје је извршено кривично дјело и гдје постоје трагови и чињенице битне за поступак. Тако се увиђај може вршити на лицу мјеста, односно, у простору и на предметима. Како је увиђај Законом о кривичном поступку одређен као истражна радња, вршење се проводи на основу Закона и није потребно додатно одобрење или други облик наредбе од стране тужиоца или суда за приступ одређеном простору или провођењу радњи које су неопходне да би се извршило непосредно чулно опажање, учовавање, фиксирање и документовање промјена и чињеница битних за кривични поступак и разјашњење кривичног дјела.

У криминалистичкој пракси постоји веома мали број кривичних дјела код којих се увиђај не врши (нпр. код џепних крађа, превара), па се слободно може рећи да је једна од основних истражних радњи увиђај на лицу мјеста извршеног кривичног дјела. На увиђају се откривају и фиксирају материјални трагови који су у непосредној вези са кривичним дјелом (Максимовић и Тодоровић, 1995: 153). Увиђај представља систем разноврсних криминалистичких радњи, којима се на основу одредаба Закона о кривичном поступку, на мјесту догађаја опажају (непосредно или посредно – уз учешће стручних лица или употребом специјалних инструмената криминалистичке технике) све битне околности наступјелог догађаја, проналазе, и у складу са криминалистичкотехничким правилима стручно обрађују трагови и предмети, уз мисаону реконструкцију кривичног догађаја, а у циљу прикупљања и регистровања (кроз записник и његове криминалистичке прилоге – скице, фотографије, видео-снимке итд.) свих криминалистички релевантних информација, ради разјашњења кривичног догађаја и прикупљања доказа (Алексић и Шкулић, 2004: 59).

Специфичност увиђаја и радњи вјештачења код кривичних дјела насиље у породици или породичној заједници огледа се у више аспеката,

и то: 1. Дјело је извршено између партнера или других чланова породице или породичне заједнице, углавном уз вршење вербалне или друге фактичке радње, од којих радњи употреба физичке силе, када настају тјелесне повреде или смрт, представља најтежи облик, и то су случајеви који се најчешће пријављују органима гоњења. Тјелесне повреде које се у пракси затичу код ових кривичних дјела су разноврсне, како по начину настајања, тако и по тежини, односно, облицима. Тако се код жртва најчешће затичу крвни подливи у предјелу лица, настали услјед удараца песницом или шаком, подливи у предјелу надлактице, врата, ногу, док се код починилаца затичу повреде у виду огреботина на лицу, рукама, или пак повреда у предјелу главе. 2. Најчешће мјесто извршења је породична кућа. Приликом вршења увиђаја, у случајевима када је пасивном субјекту нанесена тјелесна повреда или је узрокована смрт, затичу се трагови који указују на борбу, као што је преврнут намјештај, разбацан есцајг и други ситни предмети, трагови црвене боје који асоцирају на крв и други трагови који указују на борбу¹. 3. Несарадња чланова породице са полицијским службеницима приликом вршења увиђаја у унутрашњости куће (одбијање омогућавања улаза) и одбијање свједочења позивањем на право привилегованог свједока и 4. Вршење прегледа тијела и фиксирање повреда жртве насиља и починиоца. Вршење прегледа тијела пасивног субјекта овог кривичног дјела или осумњиченог лица има за циљ проналазак и фиксирање трагова кривичног дјела, односно, тјелесних повреда. Те тјелесне повреде код пасивног субјекта могу бити у облику крвних подлива, прелома, огреботина, посјекотина и друге, док се код извршиоца, осим сличних повреда, јављају и типичне нападачке повреде у предјелу предњег дијела шаке и огреботине услјед покушаја одбране и сл. У процесном смислу, битно је разликовати преглед тијела свједока (оштећеног) или осумњиченог који врши вјештак или стручно лице као што је мртвозорник, од прегледа тијела које врше овлашћена службена лица или тужилац приликом вршења процесне радње тјелесни преглед. Ови прегледи се разликују како у формалном основу, тако и у самом начину вршења. Преглед тијела у случају смрти, који врши мртвозорник на лицу мјеста, у складу је са чланом 159 и 168 Закона о кривичном поступку. У том случају мртвозорник, констатујући повреде и смрт врши радње као дио увиђаја и увиђајне екипе, за шта није потребна посебна наредба. Најзначајнију специфичност представља преглед тијела код лица која су жртве или извршиоци, а изразе вербално одбијање вршења прегледа и увиђаја на тијелу (Живковић, 2015).

Тјелесни преглед осумњиченог, односно оптуженог, ради утврђивања важних чињеница, може се предузети и против његове воље, док је тјелесни преглед других лица, према чл. 109, ст. 1, ЗКП, начелно могућ

¹ Том приликом затичу се типични трагови који настају код вршења кривичних дјела насилничког карактера.

само уз пристанак тог лица, али «уколико је нужно утврдити да ли се на његовом тијелу налази одређени траг или посљедица кривичног дјела» – могућ је и без његовог пристанка. Тјелесни преглед осумњиченог, односно оптуженог, може се, дакле, предузети ради утврђивања било које чињенице важне за кривични поступак, а осталих лица само ако на тијелу постоје одређени трагови или посљедице кривичног дјела. У одлуци *Врховног суда Хрватске, Кж 460/70*, указано је да се под наведеним условима може извршити и тјелесни преглед лица које има својство привилегованог свједока и без његовог пристанка (Бабић, Филиповић, Марковић и Рајић, 2005: 320). Вршењем увиђаја код насиља у породици, као доказним средством, утврђују се материјални докази који имају карактер непромјењивости, што у контексту субјективних доказа који се добијају кроз изјаве свједока и оштећеног, омогућава утврђивање чињеница које имају суштински значај за схватање кривичног догађаја, расвјетљавања свих релевантних околности које чине биће кривичног дјела и утврђивање релевантних чињеница.

Приликом вршења увиђаја лица мјеста код кривичних дјела насиље у породици или породичној заједници, често се испољавају грешке и слабости које се по Симеуновићу могу подијелити на: 1. грешке и слабости које се дешавају приликом обезбјеђења лица мјеста и у оријентационо-информационој фази увиђаја, 2. грешке и слабости које се јављају у статичкој фази увиђаја и 3. грешке и слабости које се појављују у динамичкој фази увиђаја, слабости које се испољавају приликом фиксирања и коришћења и примјене криминалистичкотехничких метода (Симеуновић, *Ibid.*: 322). Грешке које су наведене јављају се, прије свега, због непрофесионалног приступа кривичним предметима насиља у породици, од стране органа гоњења, гдје се сматра довољним доказом за утврђивање чињеничног стања конкретног кривичног дјела изјава свједока оштећеног или других свједока² који у почетним фазама поступка сарађују са органима гоњења, не позивајући се на право несвједочења и привилегованог свједока.

Тјелесни преглед јесте сваки преглед дјелимично или потпуно наог тијела или дијелова тијела који су нормално непокривени одјећом, у циљу утврђивања његовог стања. То је посебан преглед (увиђај) површине тијела ради проналажења одређених обиљежја (озледа, тетовирања, пјега и флека, младежа) или трагова кривичног дјела као што су подливи, трагови инјекција, трагови крви под ноктима, итд. (Бабић, Филиповић, Марковић и Рајић, *op. cit.*: 320). Како би се на стручан начин пронашле повреде или друге промјене на тијелу које имају значаја за кривични поступак, потребно је да такав преглед изврши лекар. За разлику од тјелесног прегледа, вјештачење тјелесних повреда врши се на основу

2 Свједоци насиља у породици су најчешће и привилеговани свједоци услијед природе кривичног дјела и куће као најчешћег мјеста извршења.

члана 173, по наредби тужиоца и од стране стручног лица – вјештака или стручне установе. Тјелесни преглед разликује се од претреса у формалном основу, у сврси и начину вршења, као и субјектима према којима се може предузети. Тако се тјелесним прегледом, употребом медицинских помагала, од стручних лица, не врши претрага тјелесних шупљина у циљу проналаска скривених предмета, већ преглед искључиво служи за узимање потребних узорака у сврху проналаска повреда и других чињеница битних за поступак.

СУБЈЕКТИВНИ ИЗВОРИ

Жртве најчешће позивају полицију када су учиниоци овог кривичног дјела већ познати, сходно већ почињеном дјелу насиље у породици, када су жртве повријеђене од стране насилника, када насилник користи оружје и када је у алкохолисаном стању у тренутку вршења насиља у породици (Hirschel, Hutchison, 2001: 46–59, цитирано код Голубовић, 2014: 240). Поред наведеног, жртве осјећају страх од посљедица и освете учиниоца, страх од финансијске и материјалне несигурности и забринутост за дјецу (Horwitz, LaRussa-Trott, Santiago, Pearson, Cerulli, 2011: 617–625, цитирано код Голубовић, 2014: 242).

Оно што поступак доказивања код кривичног дјела насиље у породици или породичној заједници знатно разликује од других кривичних дјела општег криминалитета, јесте и чињеница да жртве насиља у породици често „одустају“ од поступка и прије него што пријава „стигне“ до јавног тужилаштва, тачније још у фази предистражног поступка. Догађаји се у таквим случајевима одвијају тако што на сумњу о постојању кривичног дјела насиље у породици указују службе хитне помоћи, центри за социјални рад, рођаци и пријатељи жртава или други грађани. Према подацима полицијске управе Панчево, већ у тој ситуацији, 70% оштећених не жели да поднесе кривичну пријаву, нити да гони учиниоца кривичног дјела, наглашавајући да жели да се осумњичени само „упозори“ на недозвољеност понашања чије су жртве (Боровић, Павлица и Жарковић, 2014: 281). Лице је у свом исказу свједока дужно да говори истину, а лажно свједочење је предвиђено као посебно кривично дјело. Са друге стране, свједок може одбити свједочење у складу са чланом 148 Закона о кривичном поступку у оним случајевима када је брачни и ванбрачни друг осумњиченог, родитељ или дијете, усвојилац или усвојеник, што и јесте најчешћи случај код насиља у породици, с обзиром на саму природу овог кривичног дјела.

За савремену кривичнопроцесну теорију и теорију доказивања уопште, карактеристичан је прилично скептичан став у односу на

вриједност доказа садржаних у исказима свједока, што можемо илустровати једним запажањем Т. Васиљевића: “У време инквизиторског поступка, кад је добио ширу примену, доказ сведоцима представљао је прогрес, јер се ширио на рачун ирационалних доказних средстава (разних врста божијих судова и заклетве) од којих је био боље и сигурније доказно средство, иако је и тада био праћен свим недостацима који га и данас прате. Данас је створен поуздан и довољно проучен закључак, да је сведочки исказ због грешака у перцепцији, сећању и репродукцији, због евентуалне немарности и због недовољне упућености судије у његову оцену, сасвим несигурно и опасно доказно средство” (Васиљевић. 1981: 367 у Шкулић. 2006: 245).

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА УЧЕСТАЛОСТИ

У табеларним подацима за бањалучку регију, и то Министарства унутрашњих послова Републике Српске, Центар јавне безбједности Бања Лука и Округног тужилаштва Бања Лука, дат је приказ учесталости вршења насиља у породици или породичној заједници у односу на друга кривична дјела, као и приказ појединих процесних фаза из којих се могу извести закључци о ефикасности органа гоњења у доказивању овог кривичног дјела. У посебној табели дат је приказ броја кривичних дјела насиље у породици и вршења увиђајних радњи лица мјеста.

Приказ кривичних дјела и прекршаја насиље у породици и породичној заједници на подручју Центра јавне безбједности Бања Лука³, табела број 1

Година	2010.	2011.	2012.	2013.
Број КД Насиље у породици	68	52	60	118
Број извјештаја	67	52	59	114
Број осумњичених лица	71	54	59	122
Број прекршаја насиље у породици	732	673	885	Број случајева 442
Број захтјева за пок. прек. поступка	452	463	584	Број извјеш. на тужилачку одлуку 376

3 Министарство унутрашњих послова, Центар јавне безбједности Бања Лука број: 08-052-871/14 од 30. 12. 2014. године, по захтјеву за приступ информацијама.

Специфичности поступка доказивања кривичног дјела насиље у породици или ...

Број пријављених лица за прекршај	580	580	757	475
Број извршених увиђаја на лицу мјеста КД насиље у породици	18	9	9	28

Посматрањем табеларног приказа, уочава се да од укупног броја пријава које имају елементе насиља у породици или породичној заједници, у складу са Законом о заштити од насиља у породици или породичној заједници, удио кривичних дјела у односу на прекршаје износи 9,2%, а у највећем броју случајева је учинилац једно лице. Посматрано у постоцима, однос извршених кривичних дјела насиље у породици или породичној заједници, у односу на број извршених увиђаја по истом кривичном дјелу, јесте 26,4% случајева.

Приказ кривично дјело и прекршај – насиље у породици или породичној заједници за подручје Полицијске станице Прњавор⁴ за 2014. годину, табела број 2

<i>Година</i>	<i>Број КД насиље у породици</i>	<i>Број прекршаја насиље у породици</i>	<i>КД насиље у породици са лаким тјелесним повредама</i>	<i>КД насиље у породици са посљедицама одређеним као остало</i>
2014.	14	58	21	9

Анализом података једне полицијске станице, који се могу посматрати као репрезентативан узорак у односу на Центар јавне безбједности Бања Лука коме припада, уочава се да од укупно 72 безбједносна догађаја која имају обиљежје кривичног дјела или прекршаја, а односе се на насиље у породици или породичној заједници, постоје посљедице у виду лаких тјелесних повреда пасивног субјекта у 21 случају. У 9 случајева су наступиле посљедице које су у статистичком приказу представљене у рубрици „остало“. У добијеним подацима уочава се да других посљедица као што су убиство, силовање, тешке тјелесне повреде и др. није било. Посматрано у постоцима, од укупног броја догађаја у 41% су наступиле посљедице, од чега у 29% лаке тјелесне повреде.

Приказ кривичног дјела насиље у породици или породичној

⁴ Министарство унутрашњих послова, Ibid.

заједници за подручје Окружног тужилаштва Бања Лука⁵, збирно по годинама, табела број 3

Година	Укупно пријава у раду	Укупно истрага у раду	Наредбе о непокретању истраге	Обуштављено истрага у току изв. периода	Подигнуто оптужница у току изв. периода	Потврђено оптужница у току изв. периода
2010.	153	102	1	32	58	58
2011.	153	109	5	24	81	78
2012.	140	106	7	32	68	64
2013.	241	162	2	58	90	83
Укупно	687	479	15	146	297	283

Посматрањем табеларног приказа података Окружног тужилаштва Бања Лука за кривично дјело насиље у породици или породичној заједници, уочава се позитивна тенденција да је у 2013. години за 71,49% већи број пријава у односу на 2010. годину. Податак који указује на квалитет чињеница које садржи изјвештај о почињеном кривичном дјелу насиље у породици или породичној заједници, јесте однос броја пријава у раду са бројем покренутих истрага. Тако је у 2010. години удио покренутих истрага у односу на број пријава у раду свега 66,6%, а у 2013. години 75,7%, док је удио потврђених оптужница 37,9%, односно 34,4%.

Приказ судских одлука за подручје Окружног тужилаштва Бања Лука⁶ по кривичном дјелу насиље у породици или породичној заједници, табела број 4

Година	Обустава поступка	Затворска казна	Новчана казна	Условна осуда	Укупно	Одбијајуће пресуде	Ослобађајуће пресуде	КД у стању неурачунљивости
2010.	2	8	14	47	71	2	1	
2011.	3	9	12	42	66	2	1	1
2012.	0	12	11	35	58	2	1	0
2013.	2	16	11	32	61	0	0	0
Укупно	7	45	48	156	256	6	3	1

Посматрањем табеларног приказа судских одлука, уочавају се квалитативни елементи казнене политике. Тако, од укупно 69 пресуда

5 Окружно тужилаштво Бања Лука, Одговор на захтјев за приступ информацијама, број ИТ-205/14, од 10. 10. 2014. године, са прилозима.

6 Акт Окружно тужилаштво Бања Лука, Ibid.

у којима је извршилац оглашен кривим, пресуде са казном затвора као санкцијом учествују са 11,5%, док од укупно 74 судске одлуке, одбијајуће и ослобађајуће пресуде учествују са 4%.

ЗАКЉУЧАК

Сложеност кривичног дјела насиље у породици или породичној заједници огледа се како у његовој вишеструкој друштвеној опасности, тако и сложености радњи извршења које су често чињене у стицају. Специфичност доказног поступка може се препознати кроз више проблема, и то: 1. Питање права привилегованог свједока и статистички подаци који указују на често позивање свједока и оштећених на то право, 2. Специфичност увиђајних радњи и 3. Тјелесни преглед свједока и извршиоца. Један од битних проблема у доказивању овог кривичног дјела јесте честа појава да се пасивни субјекат, односно жртва кривичног дјела позове на право привилегованог свједока, одбијајући да свој исказ да на суду, а у којем би свједочила о учињеном кривичном дјелу. Наиме, док жртва у почетној фази истраге у потпуности описује начин извршења кривичног дјела, свједочећи и на тај начин обезбјеђујући значајан дио чињеница којима се доказује извршење, у каснијој фази истраге она услјед разних околности одустаје од свједочења. Те околности су најчешће страх од поновљеног насиља, економска зависност, страх од реакције социјалне средине, од губитка дјецe и слично. Овом приликом је битно примјетити, као додатну отежавајућу околност у поступку доказивања, и чињеницу да се у највећој мјери дефиниција чланова породице подудара са дефиницијом лица која се могу позвати на право привилегованог свједока. У околности у којој свједок-жртва не прихвата даљу сарадњу, позивајући се на право привилегованог свједока, записник о саслушању који је сачињен у претходној фази истраге ће бити изузет из списка предмета и неће се моћи даље користити у поступку. Како се ова кривична дјела у пракси најчешће врше унутар породичних заједница, у стану или другом изолованом простору, у овој околности долази до губитка значајног доказног средства и немогућности ефективног доказивања чињеничног стања, услјед чињенице да нема других свједока. У наведеном случају, терет доказивања преноси се на друге истражне радње које се врше на самом почетку кривичног поступка, а посебно увиђају и тјелесном прегледу учиниоца и жртве. Одлука привилегованог свједока да не да изјаву, позивајући се на своје право, или његов каснији одустанак од свједочења у току истраге, органе гоњења не ослобађа обавезе провођења поступка доказивања чињеничног стања и оптужења. Расправа о томе да ли је интерес друштва декриминализовање

насиља у породици као друштвено неприхватљивог понашања за које је предвиђен законом утврђен поступак и санкција за учиниоце је илузорна, док се око оправданости одређивања као посебног кривичног дјела воде теоријске и стручне расправе. Такође, расправа о примјени или чак укидању института привилегованог свједока је, посматрајући са социолошког аспекта, криминалополитичког аспекта, као и контекста досадашње научне расправе на ту тему, такође неадекватна.

Вршењем интервјуа са полицијским службеницима који раде непосредно на расвјетљавању и доказивању кривичних дјела, може се закључити да приказани табеларни подаци са анализама не дају у потпуности преглед пријављених кривичних дјела и прекршаја насиље у породици и породичној заједници. Поред чињенице да се ради о великој тамној бројци, у пракси се значајан број пријава које имају обиљежја насиља у породици повуку од стране пријавитеља-свједока убрзо након пријаве и провођења првих полицијских радњи. У тим околностима, а у складу са чињеницом да ово кривично дјело карактерише чест недостатак материјалних доказа, од посебног је значаја квалитетна обрада лица мјеста и утврђивање материјалних чињеница. Посебан значај при утврђивању материјалних чињеница има увиђај као истражна радња.

Посматрањем табеларних приказа добијених од Округног тужилаштва Бања Лука и Центра јавне безбједности Бања Лука, препознаје се чињеница да се увиђај лица мјеста извршеног кривичног дјела насиље у породици или породичној заједници врши у 26% случајева, док услјед чињења овог дјела посљедице наступају у 41% случајева, од чега су 29% лаке тјелесне повреде, а 12% припада групи „остале посљедице“, у које се не убрајају тешке посљедице као што су убиство, силовање, тешке тјелесне повреде и др. Анализирањем наведених показатеља може се закључити да се увиђајне радње не врше у довољном омјеру, посебно ако се узме у обзир горе наведено излагање које говори у корист чињенице да су материјални докази утврђени увиђајем често једини докази у даљем поступку гоњења извршиоца. Орган унутрашњих послова и тужилаштво не воде статистичке податке о вршењу појединих истражних радњи. Тако у добијеним табеларним подацима не постоји евиденција да ли је и у ком броју приликом обраде кривичних дјела насиље у породици или породичној заједници вршена истражна радња тјелесни преглед. Како лака тјелесна повреда, по узорку, чини 29% посљедица насиља у породици, поставља се питање да ли се и на који начин фиксира као посљедица кривичног дјела и чињеница која има доказни карактер. На основу непосредног истраживања и обављања интервјуа са полицијским службеницима који раде непосредно на обради ових кривичних дјела, може се закључити да се тјелесне повреде фиксирају кроз радњу увиђаја и криминалистичкотехничког прегледа без вршења формалне радње тјелесни преглед. Такође, паралелно са тим,

у надлежној здравственој установи лекар хитне помоћи врши преглед повријеђеног лица и сачињава озљедну листу (Живковић, 2015.).

Анализирањем радњи које се проводе на лицу мјеста извршеног кривичног дјела насиље у породици или породичној заједници, као и накнадних радњи на документовању, закључује се да се увиђај као основна радња не врши сваки пут када постоји околност и чињенице које се непосредним путем могу уочити, те да се уопште не врши формална истражна радња тјелесни преглед. Овакве обраде кривичних предмета имају за посљедицу ослањање, у поступку доказивања, на личне доказе, због чега често долази до одустанка свједока, што све укупно доводи до изостанка доказа и немогућности вођења даљег кривичног поступка.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, М.; Марковић И.; Рајић З., (2005). *Коментари кривичних/казнених закона у Босни и Херцеговини*. Сарајево: Савјет/Вијеће Европе и Европска комисија, канцеларија Сарајево.
- Боровић, А.; Павлица, Н; Жарковић, М. (2014). Жртве насиља у породици као привилеговани сведоци, Тара: *Насиље у Србији, узроци, облици, последице и друштвене реакције, Зборник радова том 2*, Криминалистичко-полицијска академија и фондација Hanns Seidel.
- Голубовић, З. (2014). Детерминанте ефикасне полицијске интервенције и насиље у породици. Тара: *Насиље у Србији, узроци, облици, последице и друштвене реакције, Зборник радова том 2*, Криминалистичко-полицијска академија и фондација Hanns Seidel.
- Ђурђић, В.; Јовашевић, Д. (2006). *Кривично право, посебни део*. Београд: Номос.
- Живојин А.; Шкулић, М. (2004). *Криминалистика*. Београд: Досије.
- Кесић, Т.; Жарковић, М.; Аранђеловић, М. (2004). Примена фотографије у доказивању кривичног дела насиље у породици, Подгорица: *Expertus Forensis, година II број 3, Удружење судских вјештака Црне Горе. Veritas*.
- Максимовић, Р.; Тодоровић, У. (1995.) *Криминалистичка техника*. Београд: Полицијска академија Београд.
- Министарство унутрашњих послова Центар јавне безбједности Бања Лука број: 08-052-871/14 од 30. 12. 2014. године.
- Шкулић, М. (2006) *Кривично процесно право, општи део*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду и јавно предузеће „Службени гласник“.
- Шкулић, М. (2014) *Насиље у породици: неки проблеми законске инкриминације и судске праксе*. Тара: *Насиље у Србији, узроци,*

- облици, последице и друштвене реакције, Зборник радова том 2, Криминалистичко-полицијска академија и фондација Hanns Seidel.*
- Закон о заштити од насиља у породици, Службени гласник РС број 102/2012 од 5. 11. 2012. године.
- Закон о измјенама и допунама закона о заштити од насиља у породици, Службени гласник РС број 108/2013 од 10. 12. 2013. године.
- Закон о кривичном поступку Републике Српске, Службени гласник РС број 53/2012 од 11. јуна 2012. године.
- Кривични закон Републике Српске, Службени гласник РС број 49/2003 од 25. јуна 2003. године.
- Окружно тужилаштво Бања Лука, Одговор на захтјев за приступ информацијама, број ИТ-205/14 од 10. 10. 2014. године, са прилозима Породични закон, Службени гласник Републике Српске број 54/2002 од 27. августа 2002. године.
- Породични закон, Службени гласник Републике Српске број 54/2002 од 27. августа 2002. године.

SPECIFICS OF THE PROCEEDINGS PROVING A CRIME OF DOMESTIC VIOLENCE OR FAMILY COMMUNITY

Mirko Zivkovic, MA*

Abstract: The offense of domestic violence or family community, as it is legislatively defined in the Criminal Code of the Republika Srpska, is specific crime in many ways. Its specificity is reflected through social danger that it brings with itself, its substantive criminal definition and also through procedural and criminalistic actions necessary in proving this kind of offense. This paper (Specifics of the process of proving the crime of domestic violence or family community) aims to recognize the specificity of the process of proving this crime, to define, compare and put into the context the questions that arise in practice, all related to given and current legal and theoretical framework that police officers are referred to.

Keywords: **proof**, family, violence, physical injury, physical examination, victim, crime scene investigation.

* *Jurist master inspector Criminal Police, the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbian, a PhD student at the Faculty of Law in Nis; email: zivkovicmirko@gmail.com.*